

AKO BRATISLAVA TVORÍ MESTO PRE DETI? RADIKÁLNA TRANSFORMÁCIA KRIŽOVATKY V CENTRE BRATISLAVY NA PRÍJEMNÝ VEREJNÝ PRIESTOR

Miroslava Daňová, Eva Hapčová, Ján Kol, Petra Marko, Sandra Štasselová

Základná škola na Vazovovej v Bratislave, ktorú navštevuje 624 žiakov a dve tretiny rodičov považujú okolie školy za nebezpečné, prešla výraznou zmenou okolia. Transformácia chaotickej križovatky od dočasných riešení k trvalým prebiehala rok. Medzi kľúčovými inštitúciami a školou vznikol vďaka opatreniam, okrem prehľadnejšej dopravnej situácie, aj príjemný verejný priestor, ktorý dnes využíva široká verejnosť. Išlo o premenu, ktorá je súčasťou projektu Mesto pre deti Metropolitného inštitútu Bratislavy. Mesto pre deti sa zameriava na zvyšovanie bezpečnosti v okolí škôl v Bratislave, podporu aktívnej mobility a zapájanie detí, mladých ľudí, ale aj širšej verejnosti do skvalitňovania vlastného mesta a budovania pozitívneho vzťahu k prostrediu. V tomto článku vám priblížime, ako prebiehal proces transformácie verejného priestoru od participácie, cez tak-tický urbanizmus až po trvalé riešenie.

Metropolitný inštitút Bratislavy

Metropolitný inštitút Bratislavy (MIB) vznikol v roku 2019 s cieľom pozrieť sa koncepčne na urbanistické, architektonické či územnoplánovacie výzvy v hlavnom meste Slovenska a hľadať riešenia, ktoré premenia Bratislavu na odolnejšiu, starostlivejšiu a dostupnejšiu pre všetkých. Od svojho vzniku si v metropolitnom inštitúte uvedomujeme, že verejný priestor nie sú len námestia či parky, ale aj ulice, ktoré v skutočnosti tvoria veľkú časť verejných priestranstiev v meste. Podľa Janette Sadik-Khan, bývalej komisárky mesta New York, ktorá spolupracuje aj s mestom Bratislava, je to až 80 % všetkých verejných priestranstiev v meste [Sadik-Khan, 2023].

V MIB-e sme sa zamerali nielen na postupnú transformáciu námestí či parkov, ale aj na zásahy do ulíc a chodníkov. Mesto v roku 2022 vypracovalo „manuál asfaltovania“ – technické listy, ktoré hovoria o tom, akými pravidlami by sa rekonštrukcie ulíc mali riadiť. Metropolitný inštitút stál pri zrode Bratislavskej mestskej dlažby, ktorú môžu používať mestské, ako aj súkromné inštitúcie. Zámerom vytvorenia dizajnovnej dlažby je zjednotiť a prepojiť identitu mesta v jeho rôznych častiach.

Inštitút od svojho vzniku spracúva a aktualizuje Princípy a štandardy (PaŠ) – prevádzkové dokumenty, ktoré definujú

základné pravidlá konkrétnych prvkov alebo častí verejného priestoru. Princípy a štandardy vychádzajú z Manuálu a Manifestu verejných priestorov. Sú medzi nimi napr. PaŠ starostlivosti o zeleň, PaŠ lavičiek, košov, cyklostanov, povrchov chodníkov, zastávok MHD a iné. Do dnešného dňa má MIB 20 takýchto dokumentov a v súčasnosti sa pripravujú ďalšie.

Ďalšou oblasťou, ktorej sa MIB venuje, sú školy a ich okolie. Tieto aktivity zastrešuje projekt Mesto pre deti, do ktorého sa od roku 2022 zapojilo 12 škôl, a tento rok pribudlo ďalších 20 bratislavských škôl, s ktorými budeme v nasledujúcich rokoch spolupracovať. Cez optiku detí, ktoré patria medzi najzraniteľnejšie skupiny obyvateľov v meste, sa pozeráme na to, čo je pri pohybe mestom bezpečné a príjemné.

Naším zámerom v prípade transformácie okolia ZŠ Vazovova bolo definovať bezpečnostné výzvy dopravnej situácie a nájsť komplexné riešenie pre zvýšenie bezpečnosti, ako aj estetiky tohto verejného priestranstva. Okrem hlavného cieľa sme si určili aj parciálne ciele: *zlepšiť pešiu infraštruktúru pre všetkých zraniteľných užívateľov*ky ulice, zvýšiť podiel aktívnej mobility u žiačok*kov školy, zvýšiť citlivosť detí voči iným užívateľom*kám verejného priestoru a zlepšiť celkovú kvalitu životného prostredia v okolí školy.*

Súčasťou našej metodiky okrem kvantitatívneho a kvalitatívneho zberu dát prostredníctvom procesu participácie boli aj metódy socio-priestorovej analýzy, mapovania dopravnej situácie aj s využitím dronov, zber komplexných dát o účastníkoch dopravnej premávky, žiakoch a personáli školy a využitie tak-tického urbanizmu.

Vzhľadom na exponovanú lokalitu neďaleko centra mesta bola situácia v okolí Základnej školy na Vazovovej vyhodnotená ako jedna z najnebezpečnejších – až 59 % opýtaných rodičov označilo situáciu v okolí školy za nebezpečnú. V budove ZŠ Vazovova sídlia dve školy – základná škola s počtom žiakov 624 a Gymnázium J. Papánka s počtom žiakov 680. Lokalita preto najmä v ranných a poobedných hodinách zažívala veľký ruch a vznikali tu chaoticke a nebezpečné situácie. V okolí školy sídlia aj ďalšie dôležité inštitúcie – poliklinika, banka či hotel.

Množstvo problémov v lokalite bolo viditeľných už počas prvých socio-priestorových analýz a dopravných mapovaní. Budova školy sa nachádza v blízkosti veľkej križovatky, ktorej geometria dovoľovala, aby sa tu autá pohybovali veľkou rýchlosťou. Chýbali bezpečné priechody pre chodcov či príjemný priestor, kde by deti mohli tráviť čas počas čakania na rodiča. Veľkú časť plochy tvoril dopravný tieň – rozsiahly priestor vymedzený len vodorovným dopravným značením bez

Participácia detí v projekte ZŠ Vazovova

pevného vymedzenia. Veľká nevyužitá asfaltová plocha, ktorá navyše lokalitu v lete výrazne prehrieva.

V prípravnej fáze projektu sme veľký priestor venovali participácii so samotnými užívateľmi – deťmi, rodičmi, personálom, susedmi či okoloidúcimi – prebiehali diskusie, zber dotazníkov či vnímavé vychádzky, ktoré dokážu sprostredkovať zážitok z pohybu na ulici v koži človeka s obmedzeniami (na barliach, na vozíku, s kočíkom, v pozícii 3-ročného dieťaťa). Keďže participácia je dôležitá súčasť mnohých našich projektov na metropolitnom inštitúte a s ňou súvisí aj snaha zapojiť tých, ktorých sa transformácia týka, aktívnou súčasťou tejto fázy boli samotné deti. V diskusiách poukazova-

li na nebezpečné miesta a prichádzali s nápadmi, ako túto situáciu zlepšiť. Mohli kresliť do máp, ako by chceli, aby priestor v okolí ich školy vyzeral. Mohli si vyskúšať aj pohyb a hru na vozovke v čase konania festivalu Ulica na hranie, počas ktorého sa uzavrela premávka na časti ulice a návštevníci mohli tráviť čas priamo na ceste. Mnohí rodičia sa vrátili do čias, keď bola hra na ulici úplne bežnou súčasťou ich detstva.

Spolu sa na tomto projekte počas jeho trvania podieľalo približne 500 účastníkov, priamo či nepriamo. Z rozhovorov a všetkých zozbieraných dát vzišli prvé predstavy, ktoré sa transformovali do konkrétnych dopravných riešení.

Taktický urbanizmus je stále novinka

Na jar 2023 sme na základe podnetov a vstupných dát v spolupráci s dopravným expertom vypracovali projekt pre zmenu dopravnej organizácie v lokalite. Dopravné simulovanie je pri projektoch v takejto mierke problematické a nemusí zohľadňovať reálnu zmenu správania po zásahu. To bol dôvod, prečo sme sa rozhodli najprv ich otestovať fyzicky v priestore taktickým urbanizmom.

Taktický urbanizmus s využitím dočasných zásahov v priestore, ako je umeenie na asfalte (asphalt art), osadenie stĺpikov či zelene, má za úlohu modelovať zmenu v priestore v nenákladnom dočasnom režime, zbierať dáta a spätnú väzbu na úpravu, a v neposlednom rade podporiť zmenu pohybu v lokalite v prospech využitia pešieho pohybu, či cyklo dopravy. Naše dáta ukázali, že až dve tretiny detí bývajú menej ako 5 minút chôdze od spádovej základnej školy a napriek tomu viac ako tretinu detí rodičia vozia do školy autom.

Škálovaním programu Mesto pre deti nás sprevádzal tím Bloomberg Associates s Janette Sadik-Khan, bývalou komisárkou pre dopravu mesta New York, ktorej ultimátnou „zbraňou“ v transformácii newyorských ulíc bol práve taktický urbanizmus.

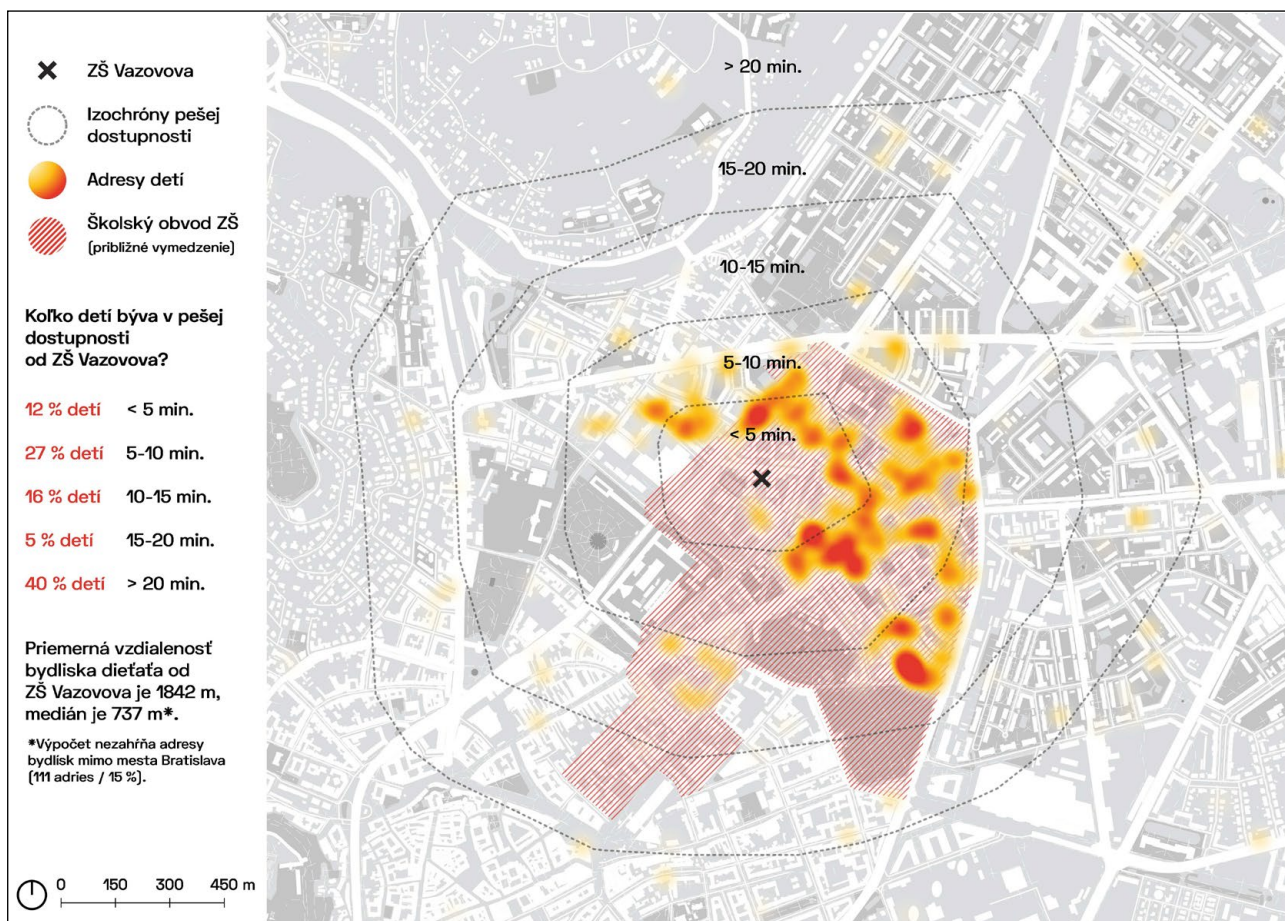
Cieľom našich dočasných zásahov bolo vizuálne atraktívne zvýrazniť zmenu v dopravnej organizácii – kam už auto podľa nových opatrení nebude môcť vojsť. Výsledkom bola zúžená križovatka a zrušených bolo deväť nelegálnych parkovacích miest – polovica plochy, ktorá slúžila vozidlám, sa zmenila na chodníky a výsadbové plochy.

S ľuďmi zo susedstva aj zainteresovanými skupinami sme hovorili pred opatreniami, aj po ich zavedení. Organizovali sme okrúhle stoly aj diskusie s verejnosťou, aby sme videli, ako verejnosť reaguje na zmeny.

Zmeny prostredníctvom taktického urbanizmu boli napriek komunikácii mesta a inštitútu prijaté rozpačito – verejnosť dostatočne nepochopila ich účel. Na základe reakcií užívateľov sme absolvovali

Ukážka taktického urbanizmu (Vazovova ul.)

Zdroj: MIB

Pešia dostupnosť školy pre žiakov a žiačky podľa adresných bodov trvalých pobytov

ďalšie kolo participácie a komunikačnú kampaň, kde sme projekt lepšie vysvetlili a prešli k spracovaniu trvalého riešenia, ktoré bolo následne veľmi pozitívne prijaté.

Od dočasných k trvalým riešeniam

Trvalé riešenie sme pripravili v koordinácii s dopravnými inžiniermi a Krajským dopravným inšpektorátom Bratislava. Križovatku tvoria tri ulice, na ktoré sme pridali niekoľko prvkov pre zvýšenie bezpečnosti peších, pre spomalenie či upokojenie dopravy – nové priechody pre chodcov, vyvýšená plocha na vjazde do zóny s obmedzením rýchlosti (priebežný chodník), zelené ostrovčeky, drop-off zóna na krátke zastavenie a vloženie detí, niekoľko parkovacích miest pre dlhšie zastavenie v prípade odprevádzania detí.

Realizovala sa úprava geometrie križovatky vysunutím chodníkov v nároží a doplnením vegetačných plôch, čím

Zdroj: MIB

Schéma dopravného riešenia križovatky

vzniklo tzv. slonie ucho. Osadili sme zvislé dopravné značenie predpisujúce zákaz státia či parkovanie s časovým obmedzením. Pridali sme dva ohybné stĺpiky – balisety.

Takmer 500 m² plochy, ktorú sme získali zúžením križovatky, sa mohlo transformovať na príjemný verejný priestor so zeleňou.

Naším cieľom bolo vysadiť zeleň, ktorá časom prekryje plochu križovatky, vďaka čomu bude v lete plniť ochladzovaciu funkciu a celoročne vodozadržnú.

Priestor pred školou pri vozovke bol výnimočný tým, že sa v ňom nenachádzali podzemné inžinierske siete, čo nie je v mestskom prostredí obvyklé. Vďaka tomu sa nám podarilo v lokalite integrovať šesť nových vzrastlých stromov, vybrali sme druhy odolné voči suchu a zasoľovaniu a druhy, ktoré už v lokalite rástli a darilo sa im. Drevniny boli doplnené trvalkovými záhonmi.

Okrem zelene pribudol aj mobiliár – lavičky, koše a cyklostojany. Predtým 79 % rodičov uviedlo, že by privítali bezpečné parkovanie bicyklov. Pribudlo

osvetlenie a pri jednom z priechodov aj svetelná signalizácia, ktorá zvýšila bezpečnosť.

Pôvodný asfalt bol na viacerých miestach vymenený za Bratislavskú mestskú dlažbu s originálnym mestským dizajnom, boli realizované kamenné prídlažby a debarierizácia priechodov pre chodcov. Škola a jej okolie získalo doteraz neexistujúci verejný pobytový priestor. Zmena správania obyvateľov bola okamžitá a mobiliár bol využívaný od prvej chvíle.

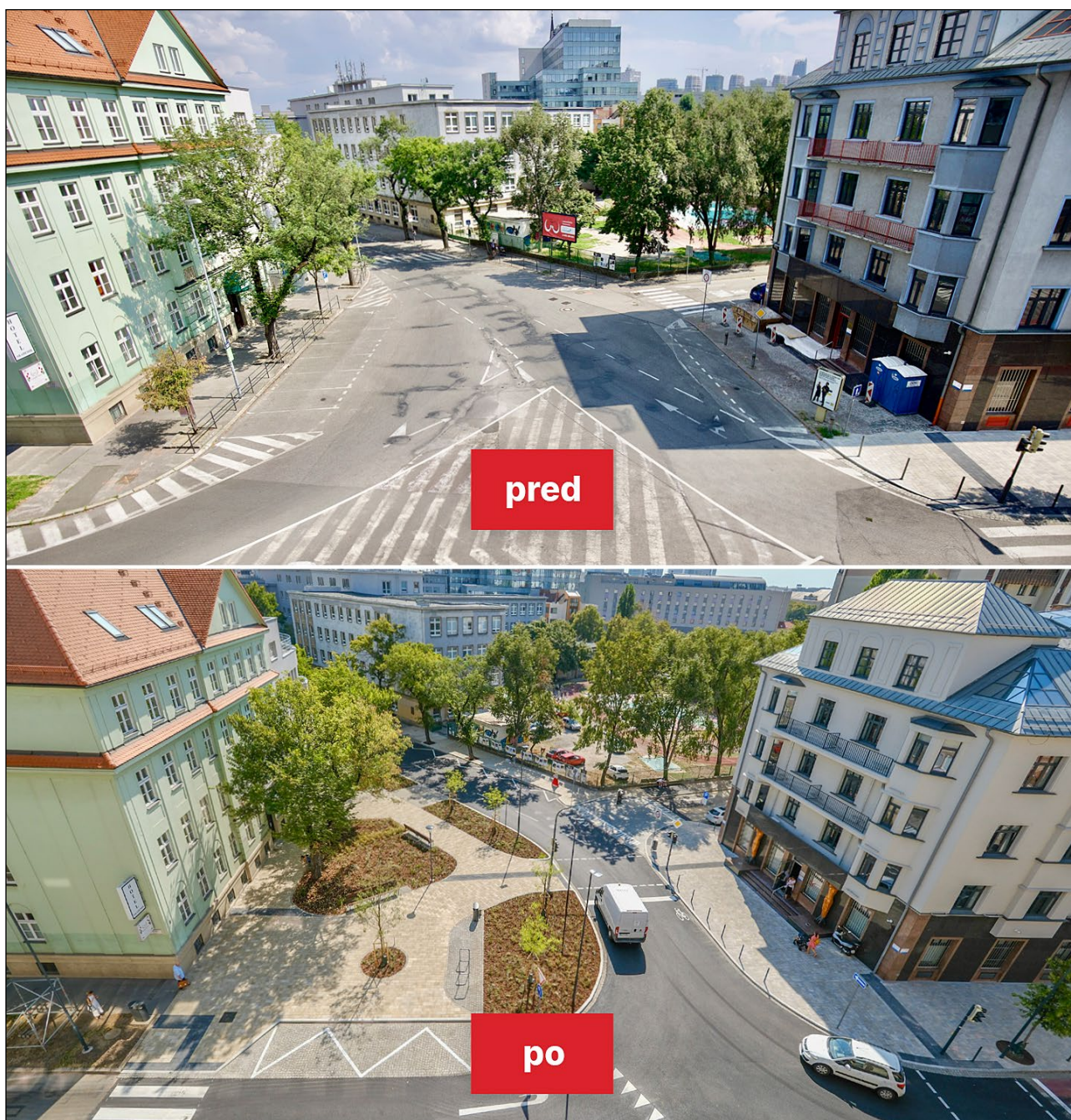

Foto © Marek Veľčák

Križovatka pred a po

Záver

Projekt Mesto pre deti nie je len o fyzickej transformácii ulíc a verejných priestorov, ale aj o zapojení najmladšej generácie do spoluvytvárania mesta. Spolu s reorganizáciou dopravy a ulíc v okolí škôl, deti, ale aj rodičia a zástupcovia školy cez program dostanú pomocnú ruku a stávajú sa tak aktívnou súčasťou zmeny, ktorá je v našom prostredí nielen potrebná, ale aj nevyhnutná.

V lokalite Vazovova bolo naším cieľom zvýšiť bezpečnosť, kvalitu a estetiku priestoru. Z meraní, ktoré sme vykonali v priestore pri škole po ukončení revitalizácie, vyplýva, že počet áut vchádzajúcich do jednej z ulíc počas rannej dopravnej špičky sa znížil o 35 % a do ďalšej o 61 % oproti obdobiu pred zásahmi. Počet áut, ilegálne zastavujúcich v jazdnom pruhu priamo pred školou počas rannej dopravnej špičky, sa po stavebných úpravách znížil z 11 na 3.

Zvýšil sa aj subjektívny pocit bezpečia – kým pred zmenou považovalo situáciu v okolí školy za skôr bezpečnú a úplne bezpečnú 34 % rodičov, dnes je to 74 % opýtaných rodičov. Teraz 69 % ľudí zo susedstva vníma, že sa dopravná bezpečnosť zvýšila. Respondenti potvrdzujú, že chodia cez krajšie a zelenšie prostredie. Žiaci, ktorí dochádzajú autom, vnímajú spomalenie dopravy a prehľadnosť situácie. Tí, čo chodia pešo, popisujú, že sa cítia bezpečnejšie, všimli si, že autá chodia pomalšie a tvrdia o sebe, že viac využívajú priechody. Časť žiakov a rodičov zmeny nevníma a navrhujú ďalšie zlepšenia.

Ďalšími cieľmi projektu bolo zlepšiť pešiu infraštruktúru pre všetkých zraniteľných užívateľov*ky ulice, čo sa podarilo – debarierizáciou, vybudovaním zelených ostrovčekov na vozovke či priebežných chodníkov a zlepšením povrchov chodníkov. Zvýšenie citlivosti detí voči iným užívateľom*kám verejného priestoru a ich aktívne zapojenie do procesu prebiehalo cez spoločné aktivity ako Ulice na hranie, počas ktorých si vyskúšali okamžitú zmenu v okolí školy cez hravé workshopy alebo pešibus a vnímavé vychádzky, v rámci ktorých deti spoznávali svoje susedstvo a získali viac voľnosti v pohybe na ceste do školy.

Foto © Marek Veľček

Križovatka sa zmenila na pobytovú plochu

Foto © Marek Veľček

Pribudla nová zeleň, lavičky aj cyklostojany

Foto © Veronika Gežík

Ulica na hranie Vazovova

Transformácia križovatky Vazovova je prvou fázou širšej transformácie tejto lokality – začali sme komunikáciu s políciou a ďalšími orgánmi a chceme v hľadani riešení pokračovať.

Projekt Mesto pre deti na ZŠ Vazovova zhŕňa Školský plán mobility – dokument, ktorý popisuje celý proces od koncepcie až po evaluáciu a navrhuje ďalšie opatrenia na zvýšenie debarierizácie, bezpečnosti, ďalšiu podporu aktívnej mobility či pomenúva rôzne režimové opatrenia. Je to súbor odporúčaní pre konkrétnu lokalitu, z ktorých škola, mes-

to či mestská časť môžu čerpať v nasledujúcom období. Takýto Školský plán mobility bol vypracovaný pre všetkých 12 škôl, ktoré boli doteraz zapojené do projektu.

Mesto pre deti v tomto roku pokračuje a Metropolitný inštitút Bratislavy spolu s magistrátom budú spolupracovať s ďalšími dvadsiatimi školami – tentokrát vrátane materských a stredných. O bezpečí, kvalite života a plánovaní mesta očami detí sme v máji hovorili so svetovými odborníkmi aj na dru-

hom ročníku medzinárodnej konferencii v Bratislave – Start with Children.

Použité zdroje:

SADIK-KHAN, J.; SOLOMONOW, S. 2023. *Boj o ulicu. Príručka mestskej revolúcie*. S. 368. Bratislava: 82 Book & Design Shôp. ISBN 978-80-973741-9-8.

Ing. arch. Miroslava Daňová

Mgr. Eva Hapčová

Ing. Ján Kol'

Petra Marko, MA Arch ARB

Ing. arch. Sandra Štasselová

Metropolitný inštitút Bratislavy

ENGLISH ABSTRACT

How has Bratislava Been Creating a Children-friendly City? A Radical Transformation of a Junction in the Bratislava City Centre into a Pleasant Public Space, by Miroslava Daňová, Eva Hapčová, Ján Kol', Petra Marko, Sandra Štasselová

Vazovova Primary School in Bratislava, attended by 624 pupils, was surrounded by an area that two-thirds of parents considered unsafe. The surroundings have undergone a significant transformation. The change of a chaotic junction took a year from temporary solutions to a permanent final design. A clearer and safer traffic situation was established between the key institutions and the school thanks to the measures implemented, along with a pleasant public space now enjoyed by the wider community. This transformation forms part of the "Children-Friendly City" project led by the Metropolitan Institute of Bratislava. The Children-Friendly City initiative focuses on increasing safety around schools in Bratislava, promoting active mobility, and engaging children, young people, and the wider public in improving their city and fostering a positive relationship with their environment. This article outlines the process of transforming the public space, from participation through tactical urbanism to a permanent final solution.